

BİLGİNİN AKILCI KULLANIMI VE PAYLAŞIMI: KANADA McMASTER ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ ÖRNEK MODELLEMESİ

Orhan ALAV*

Giriş

Uygarlık tarihine baktığımızda; bilim, insanlık tarihi kadar eski bir o kadar da yenidir. Bilim; her dönemde kendini yenileyen canlı hücreleri gibidir. Bilim, üzerine yeni bir şeyler konulduğunda bir önceki bilgiler eski durumuna düşmektedir. Bilim ve bilime bağlı insanlık uygarlığı birçok tarihi aşamadan geçerek günümüze gelmiştir. Günümüzde bilim, kendini sürekli yenileyen ve gelişen bir süreç içerisine girmiştir. Bugün itibari ile bilimin hiçbir dalı tek başına bir değer ifade etmemektedir. Bilim her alanda gelişen değer ve teknolojiye paralel olarak işbirliği ve matematiksel bir korelasyon bağlantısı içerisinde sürekli bir eşgüdüm ve dayanışma içerisinde. Bu işbirliği ve gelişimde kuşkusuz ki, bilimin geldiği nokta ve bilimin teknolojiye dönüşmüş ürünlerin kullanılmasının önemi büyüktür. Bilimin hücre birimi “bilgi”dir ve birçok farklı tanımı söz konusudur.

Terminolojiye baktığımızda “bilgi”: “Doğruluğu ispatlanmış teorilerdir. Bilgi önceden belirlenen bir dizi sistematik kural ve prosedüre uygun bir biçimde işlenmiş enformasyondur. Bilgi, sosyal varlık olan insanlar arasındaki iletişim sırasında paylaşılan, aktarılan ve yeniden şekillendirilen tecrübe ve enformasyondur. Bilgi, belirli bir durum, sorun, ilişki, teori veya kurala ait veri ve enformasyondan oluşan anlayışlardır.” (Aktan ve Vural, 2004). Bilgi, temelde doğruluğu ispatlanmış hipotezler olup rafine edilmiş enformasyon ürünleridir.

Uygarlık tarihine bilgi, bilim ve kütüphaneler açısından baktığımızda kütüphanelerin çok farklı aşamalardan geçerek içerik ve fiziksel değişime uğrayan meslek veya bilim sınıfı olduğunu görebiliriz. Kütüphaneler, içerisindeki bilgi kaynakları ve fiziksel mekânları ile daha önceleri ön planda iken günümüzde gelişim ve değişim geçirerek adeta evrime uğramış ve kabuk değiştirmiş olduğunu

* Uzman; Süleyman Demirel Üniversitesi Bilgi Merkezi – Isparta (orhan@sdu.edu.tr).

görmekteyiz. Kütüphaneler son zamanlarda, fiziksel mekânlardan çıkarak, duvarsız kütüphanelere dönüşerek sayısallaşmış bilgi merkezleri haline gelmişlerdir.

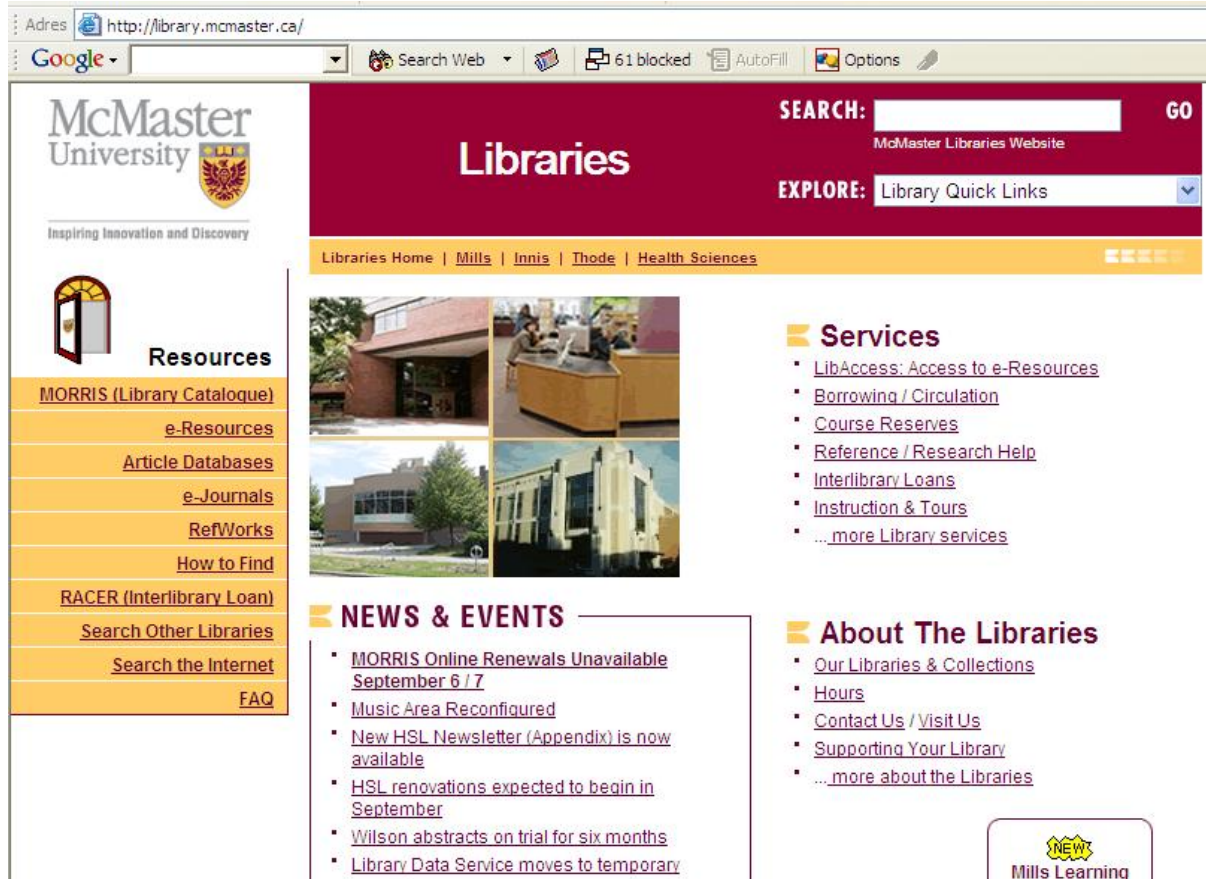
Günümüzde kütüphaneler, kullandıkları bilgi kaynakları, teknoloji, iyi eğitilmiş personel, yeterli bütçe ile devasa bilgi merkezleri olmuş, mecazi anlamda duvarlarını yıkarak sayısallaştırılmış elektronik bilgi merkezleri (e-kütüphane) durumuna gelmiştir. Bu gelişimde, personel, teknoloji, bütçe ve bilgi kaynaklarının değişen formatları etkili olmuştur. Bu değişimin temelinde ise, küresel teknoloji anlayışı ve Dünyanın evrensel gelişimi kapsamındaki ortak etkileşim ve paylaşım önemli bir etken olagelmıştır. Bilgi kaynakları klasik anlamda basılı (kitap) biçiminden çıkarak sayısallaştırılmış elektronik formatlara dönüştürülmüştür. Bilgi kaynakları gelişen teknolojiye paralel olarak özellikle bilgisayarın / İnternetin hayatımıza girmesi ile birlikte evrime uğrayarak, dünyanın herhangi bir noktasına eş zamanlı olarak iletilebilmekte böylelikle fiziki - coğrafi uzaklıklar ortadan kaldırılmaktadır. Bilgi merkezleri ülke içinde ve dışındaki birçok kütüphane / bilgi merkezleri ile eşzamanlı olarak bilgi alışverişinde bulunmakta ve İnternet üzerinden bilgi alışverişi (bilgi aktarımı) yapabilmektedir. Bu süreçte kütüphaneler/bilgi merkezleri, kullandıkları ve depoladıkları bilgileri en yararlı şekilde öncelikle kurumu ve ülkesine, diğer ülkelere bilgi aktarımı ve paylaşımı için kendilerini yeniden yapılandırmışlardır. Bu yapılanmada, kullanılan bütçe, bilgi kaynakları ve formatları iyi eğitilmiş uzman kütüphaneciler ve konu uzmanları ile birlikte bilginin akılcı kullanımı gerçeği ortaya çıkmıştır. Bilginin akılcı kullanımında; profesyonel bir ekip çalışması ihtiyacı doğmuştur. Bugün itibarı ile başarılı birçok bilgi merkezinde yönetim ve bilginin kullanımında öncelik akılcı bir yönetim anlayışıdır. Dünya ile bütünleşen, sürekli öğrenen bir organizasyon anlayışı içinde olan, paylaşan ve kendisini yenileyen bir yönetim ekibi yoksa yönetilen bilgi merkezinin de başarısı sınırlı olacaktır veya hiç olmayacaktır. Bilgi merkezlerinde / kütüphanelerde özellikle araştırma kütüphaneleri olarak kabul ettiğimiz üniversite kütüphanelerinde akılcılık profesyonel yönetim anlayışı ile başlayarak bilgi kaynaklarının kullanımına kadar sürmekte ve bir bütün içerisinde değerlendirilmelidir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmamızda; üniversite kütüphanelerinde akılcı bir bilgi yönetimi nasıl olur bunun detayları nelerdir, bütçe, fiziksel mekân, zaman, personel ve yönetimi, bilgi

kaynakları ve formatları, öğrenen organizasyon, kullanılan teknoloji, kütüphane kullanıcıları - hedef kitle vb. yönü göz önüne alınarak, Kanada McMaster Üniversitesi Kütüphanesi örnek model olarak sunulmaktadır. 2003 – 2004 yılları içerisinde 6 aylık bir uygulamalı çalışma sonucunda elde edilen bulgular ve gözlemler değerlendirilerek örnek bir model ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kanada - McMaster Üniversitesi Kütüphanesi (<http://library.mcmaster.ca>)

Resim:1: McMaster Üniversitesi Merkez Kütüphanesi (MILLS) Humanities & Social Science Binası 2004. Hamilton – Kanada

McMaster Üniversitesi, Kanada'nın Ontario eyaletinde Kanada –Toronto ve Amerika Birleşik Devletleri New York eyaleti sınırları arasında kalan 500.000 nüfuslu Hamilton şehrinde yer almaktadır. McMaster Üniversitesi Kanada'nın matematik ve tıp alanında uzmanlaşmış, toplam 10.000 öğrencisi ile en tanınmış üniversitelerinden biridir. Dünyadaki 100 büyük üniversite içerisinde 74. sıradadır.

“Ana Merkez Kütüphane” [MILLS] ve üç şube kütüphanesi McMaster Üniversitesi kampusu içerisinde yer almaktadır. McMaster Üniversitesi Kütüphanesi dört ana bölümden oluşmaktadır:

1-Ana Kampus Merkez Kütüphanesi [MILLS] Humanities & Social Science

2-İşletme ve Ekonomi Kütüphanesi [INNIS]

3-Mühendislik Fakültesi Kütüphanesi [THODE] – Science & Engineering

4-Tıp Fakültesi Kütüphanesi [HEALTH & MEDICINE]

Fiziksel Mekân - Kütüphanenin Birimleri /Bölümleri

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde mevcut olan birimler:

İnsan kaynakları, Yönetim Organizasyon, Kitap Salonu, Süreli yayınlar, Görsel işitsel, Coğrafi Eserler ve Materyalleri, Ekonomi Eserleri, Tarihi Vesikalar, Özel Belge Koleksiyonları (*Bertrand Russel*), Edebi Eserler, Mikrofiş ve Film, Serbest Çalışma ve Özel Çalışma Salonları, Konferans - Toplantı Salonu, İnteraktif Ders bölümü, İnternet salonu – bölümler, Danışma salonu, Halkla ilişkiler ve müracaat bölümü, Dinlenme salonları ve özel bölümler, Kafeterya salonları, Telefon iletişim bölümü, Görme engelliler bölümü, Özürlü-Engellilere gönüllü yardım (kurs ve kitap okuma vb.) bölümü, Kitap ödünç verme - alma bölümü, Fotokopi servis hizmetleri bölümü.

Bilgi Kaynakları Türü ve Formatı

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde çok çeşitli bilgi kaynakları farklı formatlarda bulunmakta ve kullanılmaktadır. Bunlar, özellikle basılı kitap ve süreli yayınlar-dergilerden farklı olarak sayısallaştırılmış e-dergiler, e-kitaplar, CD, CD-ROM, VCD, DVD, sesli kitaplar -cip kitaplar, e-ansiklopediler, e-atlaslar - haritalar, ses ve görüntü dosya türleri, kişisel bilgisayar, Yerel ağ veya İnternet üzerinden kullanıcıların hizmetine sunulmuştur.

How to Find

- [Archives or Special Collections](#)
 - [Bertrand Russell Archives](#)
- [Articles](#)
- Audiovisual:
 - [DVDs](#)
 - [Spoken Records](#)
 - [Sound Recordings](#)
 - [Videos](#)
- Book Reviews
 - [Introduction to Book Reviews](#)
 - [Sources in Humanities & Social Sciences](#)
 - [Reviews by Time Period](#)
- [Books](#)
 - [How to Borrow and Renew](#)
 - [How to Borrow from other Universities](#)
 - [How to Renew Books Online](#)
- [Business Working Papers](#)
- [Canadian Case Law](#)
- [Citation / Style Guides](#)
- [Collective Agreements](#)
- [Company Annual Reports](#)
- [Conference Proceedings](#)
- [Data/Statistics](#)
- [Early English Works](#)
- [e-Journals](#)
- [Exams](#)
- [Genealogical Resources](#) (guide)
- [Genealogical Resources](#) (slide show)
- [Government Publications](#)
- [Journals, Magazines and Newspapers](#)
- [Library Catalogues](#)
- [Maps](#)
- [Music](#)
- [New Books](#)
- [Newspapers](#)
- [Patents](#)
- [Reserve Materials](#)
- [Standards](#)
- [Technical Reports](#)
- [Theses](#)
 - [McMaster Business Theses](#)

How To... FAQ (Technical Assistance)

Resim 2: McMaster Üniversitesi Kütüphanesi Bilgi Kaynakları Türleri

İnsan Kaynakları Bölümü

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde kaliteli hizmet verebilmek için kullanıcı merkezli bir kütüphanecilik anlayışı benimsenmiştir. Örneğin Washington Üniversitesi Kütüphanesinde olduğu gibi, kaliteli bir hizmet sunabilmek için kullanıcı odaklı kütüphane kavramı temel alınmış ve bu “kaliteli hizmetin ve kullanıcı tatminini hedef alarak tüm personel tarafından benimsendiği bir kütüphane” (Aslan, 2003, s.2) olarak tanımlanmıştır. Bunun içinde kütüphane içerisinde bağımsız, sistemi denetleyen insan kaynakları birimi kurulmuştur. Kütüphane çalışanlarından sağlıklı ve de en yüksek verimi alabilmek için insan kaynakları bölümü kurulmuş olup, kütüphanede görev alacak personel öncelikle başvurusunu bu bölüme yapmakta ve sonrasında kütüphane müdürlüğü ile birlikte hakem kurulundan geçerek mesleğinde eğitilmiş kişiler yeteneklerine göre işe alınmaktadır. Bu birimin kurulmasında etken olan unsur, objektif değerlendirmelerin yanı sıra toplam kalite yönetimi uygulanmasını öne çıkarmaktadır. Toplam kalite yönetimi; “mevcut tüm kaynakların ve imkânlarının en iyi şekilde kullanılmasıyla, sürekli bir gelişme sağlamaya çalışan bir yönetim felsefesidir” (Şimşek, 2002, s.18). McMaster Üniversite Kütüphanesinde de bu uygulama insan kaynakları modeli ve akılcı yönetim politikası ile desteklenmektedir. Kütüphanede çalışmak isteyen kişiler, öncelikle insan kaynakları

bölümüne müracaat ederek sistemin bağımsız işlemlerini, objektif kararların alınması ve konusunda eğitimli ve deneyimli kişilerin seçilmesini böylece takım ruhu, liyakat ve bilgiye dayalı sistemin, birbirini denetleyen ve toplam kaliteye dayalı olarak işlemlerini sağlanmaktadır.

Kütüphanede görev alacak kişiler en azından yüksek okulunda (*Colleague*) 6 ay mesleki eğitimden geçmektedirler. Kütüphane yöneticileri ise mesleki eğitim almış, konusunda uzman, deneyimli kişilerden seçilmektedir, mastır ve doktora derecesi tercih sebebidir.

Bilgi Merkezi Yönetim Hiyerarşisi ve Akılcılık

McMaster Üniversite Kütüphanesinde yönetim hiyerarşisi yukardan aşağıya doğru ise de uygulamada katılımcı ve karma bir yönetim anlayışı ve politikası söz konusudur.

Kütüphanenin genel yöneticisi durumunda, kütüphanecilik eğitimi almış deneyimli bir müdür, sistemin insan kaynaklarını denetleyen ve kaliteli elemanların kazandırılmasını sağlayan objektif uygulamalı, bağımsız bir birim olan insan kaynakları birimi mevcuttur. Personelin akılcı kullanımında kütüphane müdürlüğü ve insan kaynakları birimi ortaklaşa çalışır. Buna bağlı olarak kütüphane yönetiminde üç ana unsur göz önüne alınarak yönetimin alt dallanmaları yapılmaktadır. Bu uygulamada; planlama, organizasyon, kontrol dengesi ana unsuru oluşturmaktadır.

Planlama da: kurumun ve kütüphanenin amaçları ve hedef kitlesi dikkate alınarak kütüphanenin altyapı sistemleri, organizasyonu, politikası, hizmet programlarına yönelik yönetim politikaları ile ilgili gerekli çalışmalar yürütülmektedir. Planlama; kurum, personel, altyapı, mekân, teknoloji, finansal yapı, işlerin planlanması gibi ara başlıklar tümevarım mantığı ile yürütülmekte olup, bu gelişmeler; hizmet araştırması, geliştirmesi ve sunulacak hizmetin düzenlemesi ile bütünleştirilmektedir.

Organizasyon aşamasında ise; verilecek olan hizmetlerinin alt sistemleri içerisindeki bilgi akışı ve görevlerin dağılımı yapılmaktadır. Böylece, alt sistemlerinin düzenli ve başarılı bir şekilde çalışabilmesi için gerekli şartlar belirlenerek, bunların amaçları görev ve sorumlulukları tespit edilerek uygulama sürecine hazır hale getirilmektedir.

Kontrol aşaması; Kütüphanede sunulan hizmetin temelini oluşturmaktadır. Kontrol sisteminde görevli personel tarafından hazırlanan hizmet üretim denetimiyle ilgili bilgiler değerlendirilerek üst yönetime sunulmaktadır. Bu aşamada, hizmet üretim planlamasıyla üretim alt sistemlerinin etkinliğinin planlama ve gerçekleştirme dereceleri karşılaştırılmaktadır. Planlanan hizmet üretimi ile hizmet faaliyetleri sonucunda elde edilen hizmet üretimi arasındaki fark belirlenmekte ve bu farkın nedenleri araştırılmaktadır. Bulunan sonuçlarla elde edilen bulgularla planlanan durum arasındaki negatif fark varsa ve büyükse kütüphanenin mevcut hizmet anlayışı gerekli düzeltmeler yapılmaktadır. Şayet elde edilen bulgularla kütüphanenin hizmet anlayış ve uygulamaları planlama dahilinde veya üzerinde gerçekleştirilmiş ise uygulanan sisteme devam edilmekte ve sistem bütünlüğü bozulmadan geliştirilmektedir. Bu anlayışla birlikte ödöl mekanizması da devreye girmektedir.

McMaster Üniversite Kütüphanesinde, alt birimlere de yetki ve sorumluluk verilmiştir. Personele yetki verip sorumluluk verilmezse veya sorumluluk verip yetki verilmezse sistem tıkanır bu nedenle yetki ve sorumluluk birlikte verilmelidir. Alt birimlerde görev yapan birim uzmanları, birim içerisindeki yetki ve sorumluluklarını öncelikle bulundukları birimin sorumlularına vermektedirler. Böylelikle her alt birimin başarısı üst birimde toplanmakta ve kütüphanenin toplam kalite yönetimi ortaya konmaktadır.

Bu anlayışta; kütüphane kullanıcılarını oluşturan grupların gereksinimlerinin saptanması, performans ölçütleri ve göstergelerinin belirlenmesi, kalite güvencesi ve değerlendirilmesi, personelin ve kaynakların yönetilmesi (Aslan, 2003, s.3) en üst yönetimden en alt yönetime kadar e-kalite standardı uygulanmaktadır.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesi Personeli ve Öğrenen Organizasyon

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde personel beş grupta toplanmıştır. Bu yapılanma şu şekildedir:

- 1- Doktora ve yüksek lisans kütüphanecilik eğitimi
- 2- Kütüphaneci (uzman kütüphaneci 4 yıllık eğitim alanlar)
- 3- Kütüphane yardımcısı (2–3 yıllık eğitim alanlar)
- 4-Yardımcı memur (en az 6 aylık kütüphanecilik eğitimi alan)
- 5- Gönüllü (Stajyer) – Yarı zamanlı çalışanlar

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde görev alan kütüphaneciler, mutlaka kütüphanecilik eğitimi alanlardan seçilmektedir. Kütüphanede görev yapan memurlar bile mutlaka en az 6 aylık kütüphanecilik eğitimi sertifikası almak durumundadır. Bunun nedeni ise kütüphane ve kütüphanecilik hizmet sisteminin bozulacağı düşüncesidir.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde kütüphanecilik eğitiminden geçen toplam 117 kişi mevcuttur. Kütüphanenin, personel yapılanmasında eğitim, beceri, deneyim, performans ve yetenek nitelikleri ile birlikte kalite yönetimi ve standart ön planda tutulmaktadır. Kütüphane personelinde aranan nitelikler özetle şunlardır;

- Vizyon,
- Yüksek düzeyde enformasyon yönetimi becerisi,
- Çeşitli sektörlerde yararlı olabilecek aktarılabılır beceriler,
- İletişim becerisi,
- Esnek ve uyumlanabilir olma,
- Yenilikçi ve yaratıcı olma,
- Hoşgörölü ve yardımsever olma vs.

Bu bağlamda; çalışma alanını duvarları, rafları ve ciltleri ile fiziksel bir ortam olarak algılamamanın ötesine geçemeyen kütüphaneciler, bu yüzyılın bir evresinde, endüstri devrimi çağında tezgâhı artık işe yaramayan dokuma ustasının durumuna düşebilir (Aslan, 2003b, s. 11). Bilgi, güç demektir, güç ise endüstri ve para demektir. Bilginin rafine edilerek enformasyon haline dönüştürölmesinde esnek, kendisini yenileyen, sürekli öğrenen, iletişim ve halkla ilişkileri güçlü bilgi çalışanları ve yöneticileri, günümüzün geçerli niteliklerine sahip olanlardır.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde, akılcılık her alanda uygulanmakta ya da bunun çabası içerisinde kurumsal bir akılcılık anlayışı benimsenmiştir. Personel yönetim organizasyonundan bilgi kaynaklarının en akılcı kullanım yöntemlerine kadar akılcılık anlayışı kurumsal uygulamada dikkati çekmektedir.

Akılcılık, kelime anlamıyla akılcı uygulama olsa da bunun farklı yaklaşım tarz ve uygulamaları görölmektedir. Akılcılık, insanın temel erdemidir, diğer bütün erdemlerinin kaynağıdır. İnsanın temel kötölüğü, diğer bütün kötölüklerin kaynağı,

İrrasyonelliktir; zihni odaklayamamaktır; bilinci askıya almaktır ki, bu kör olmak demek değil, görmeyi reddetmektir; sağır olmak değil, öğrenmeyi reddetmektir. İrrasyonellik, bireyin hayatta kalma aracının “akıl” reddedilmesi, dolayısı ile bireyi tahribe götüren bir yola girilmesi demektir. Anti - akıl olan şey anti-hayattır.

Akılcılık ise; bir erdem olup, bilgi edinmenin tek kaynağının, değerlerin tek yargıcının, insan faaliyetlerini yönlendirecek tek rehberin, akıl olduğunu bilmek ve kabul etmektir. Akılcılıkta;

- -Akıl ön plandadır,
- -Yönetim - planlama ve organizasyon söz konusudur,
- -Hiyerarşi vardır,
- -Emir veren ve emir alan vardır,
- -Uygulayan ve yapan vardır,
- -Edinilen bilgiler arasında akılcı bağlantılar ve yeni bilgi ekleme vardır,
- -Bilgide her noktada sebep sonuç ilişkisi ve sorgulama vardır,
- -Uyku hali dışındaki her an, her konuda, her seçenek karşısında, tam bir zihni odaklanmışlık ve uyanıklılık içinde bulunmaya karar verip bunu başarmak hedefi vardır,
- -Akılcılıkta, insan gücünün sınırları içerisinde realiteyi sürekli gözlemek onun hakkında tam ve doğru bilgi sahibi olma isteği vardır.
- -Akılcılıkta bütün kanaatler, hisler, arzular, faaliyetler, değerler vb. öncelikle düşünce sürecinden geçirilerek doğrulanmakta, filtre edilmekte bulgu ve sonuçlar herkesin anlayabileceği şekilde kurallar silsilesi içerisinde mantık ve akıl çerçevesi içerisinde uygulamalı prensibe dayalı bir anlayış söz konusudur.
- -Akılcılıkta, bireylerin, varlıkları, realitesi, amaçları, değerleri ve faaliyetleri realite içerisinde yer aldığı anda bile realitenin üzerinde hiçbir değer ve anlayışa yer verilmemesi prensiplerle adlandırılmıştır (Sakman, t.y. s.1). Bu bağlamda McMaster Üniversite Kütüphanesinde, yönetim ve personel tamamen akılcılık prensipleri liyakati içerisinde yönetilmekte olup, konusunda yetenekli ve uzman kişiler ilgili bölümlerdeki uzmanlık alanları ve yeteneklerine göre görev dağılımına tabi tutulmuşlardır. McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde, personel her şeyden önce,

iyi bir halkla ilişkiler eğitiminden geçirilmiş olup, gelen okuyucuya karşı son derece nazik tavırlar içerisinde hizmet verilmekte veya ilgili birimlere yönlendirilmektedir. Personel, ödül sistemi içerisinde çalışmaktadır. Personel yılın belirli dönemlerinde yeni gelişmelere karşı kurs ve eğitimden geçmekte sürekli öğrenen bir organizasyon içerisinde yerini almaktadır.

Nedir bu öğrenen organizasyon?

Öğrenen organizasyon anlayışı; yarının yönetiminde, değişimin yönetiminde eğitimli insana daima kendini geliştirme potansiyeline sahip organizasyonlar inşaa etme yolunda ipuçları veren ve insanın organizasyonla beraber nasıl öğrenebileceğini gösteren bir yönetim çekirdeğidir. Çalışanların potansiyelini artıracak en önemli organizasyon tipi, öğrenen organizasyon olmuştur ve değişen dünyaya göre her yapıda her bölümde değişime kendini ayarlayabilmektedir. Değişmeyi kabul eden organizasyon devamlı öğrenme ile kendi içinde değişim de yaratabilir.

Öğrenen organizasyon bir yönetim modeli değil, bir yönetim anlayışı veya yönetim felsefesidir. Öğrenen organizasyon terimi, eğitimli insanların oluşturduğu organizasyonu ve organizasyonun kendi gelişimini sağlayacak düzeye nasıl ulaşılabilirliğini sorgulayan bir terimdir. Öğrenen organizasyonlar bir yandan süreçlerini sürekli iyileştirmenin yollarını ararken, diğer yandan en doğru iş alanında faaliyet gösterip göstermediklerini sorgulayan işletmelerdir.

Öğrenen Organizasyonun Özellikleri

1. Öğrenme, insanları yaptığı her şeyi içerisine eklemiştir.
2. Öğretmek için öğrenme desteklenir ve çoğunlukla ödüllendirilir.
3. Kurumumuz ekip çalışmasını, yaratıcılığı güçlendirmeyi ve kaliteyi destekler.
4. Çalışanların kendi ihtiyaçları için doğru yolu seçeceklerine güvenilir.
5. Farklı bölümlerindeki, farklı statülerdeki kişiler birlikte öğrenirler.
6. Öğrenmeyi geliştirmek için usta-çırak ilişkilerine önem verilir.
7. Öğrenme; toplantıların çalışma gruplarının ve iş süreçlerinin içinde yer alır.
8. Konumu ne olursa olsun her birey eşit öğrenme olanağına sahiptir.
9. Hatalar öğrenme olanakları olarak değerlendirilir.

Bölümler arası eğitim başlatılır ve daha geniş ve çeşitli iş becerileri edinen çalışanlar ödüllendirilir (Gülsözlü. t.y.) Neticede “öğrenen organizasyon” ile öğrenmeyi teşvik eden, personeli geliştirmeyi ön plana alan, açık haberleşme ve yapıcı diyalogu öne çıkaran bir organizasyon olarak belirtilmektedir.

Öğrenen organizasyonlar, bir işletmenin sürekli olarak, yaşadığı olaylardan sonuç çıkarması, bunları değişen çevre koşullarına uymakta kullanması, gelişen, kendini yenileyen dinamik bir organizasyon olması demektir. Öğrenen organizasyonun oluşturabilmesi için beş disiplinin dikkate alınması gerekmektedir.

- Sistem düşüncesi
- Kişisel hakimiyet
- Zihni modeller
- Vizyon paylaşımı
- Takım halinde öğrenme (Gülsözlü. t.y. s.3).

Takım olarak öğrenme süreci; bir olaya takım olarak aksettirme, konuşma ve birleştirici düşünce yöntemlerini değiştirmedir. Böylelikle toplamı bireylerden daha çok akıllı ve yetenekli olur. Bireysel öğrenim her ne kadar güzel ya da olağan üstü olursa olsun organizasyonlarda konu dışıdır. Çünkü bütün önemli kararlar grupta alınır. Organizasyonların öğrenme üniteleri takımlardır. Bunlar hareket edebilmeleri için birbirlerine ihtiyaç duyan bir grup insandır (Üner, t.y. s.5). Bu bağlamda, bulunduğumuz süreç içerisinde, McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde, öğrenen organizasyonun uygulanmakta olduğu, kütüphane hizmetlerinde birincil amacın okuyucuya en iyi hizmeti sunmak olduğunu gözlemledik. Bu süreçte etkin olan unsurlar:

- -Yeterli bütçe,
- -Üst düzey eğitilmiş ve deneyimli yöneticiler,
- -İyi eğitilmiş personel,
- -İyi bir fiziksel altyapının varlığı,
- -Kullanılan teknoloji,
- -Ödül (gerektiğinde ceza) mekanizmasının üst düzeyde uygulanması,
- -Takım ruhunun benimsenmesi ve uygulanması,

- -Bilinçli okuyucu kitlesi vb. unsurlar McMaster Üniversite Kütüphanesinde akılcılığı uygulamalı bir şekilde ön plana çıkarmaktadır. Kütüphanede uygulanan öğrenen organizasyon anlayışında esas unsur, sunulan hizmetin kalitesini artırmak ve buna bağlı olarak kütüphanenin kaynaklarını okuyucusunun gereksinimlerini göz önünde tutarak kurumsal yapılanmasını ve verimliliğe dayalı akılcılığı hizmet politikası olarak belirlemektedir. Bu organizasyonda kütüphane içerisindeki yapılanma ve bilgi kaynakları en akılcı şekliyle hedef kitlesi olan araştırmacılara sunulmakta, hizmetin yansması (feedback) kurumca değerlendirilmekte, olumsuz yönler ortadan kaldırılarak sürekli hizmet anlayışı insan kalitesine bağlı olarak sürdürülmektedir.

Kütüphanesin başarısındaki ana unsur; kütüphanenin kullandığı imkânlardan (bütçe-personel-teknoloji vb.) ziyade, uygulanan yönetim anlayışı ve sürekli kendini yenileyen hücresel yapılanmanın daha etkili olmasıdır. Bkz. <http://library.mcmaster.ca>

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde Yıllık Bütçe

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinin 2004 yılı bütçesi, 12.000.000 CAD\$. Ayrılan bu bütçe sadece bilgi kaynaklarının devamı ve yenilerinin ilave edilmesinde kullanılmaktadır. Bütçe sabit olmayıp her yıl ihtiyaca göre belirli oranında artış göstermektedir. Harcamalar tamamen, kütüphane yönetiminin tasarrufundadır ve başka bir birimin kaleminde kesinlikle kullanılmamaktadır. Kütüphaneye ayrılan yıllık bütçe istenilen zaman diliminde harcanabilmektedir, plan dahilinde gereksinimlere göre kullanılmaktadır. Bütçe anormal durumlar karşısında harcamalara yetmez ise kısa süre içerisinde bağlı bulunduğu üniversite tarafından ek bütçe ile desteklenmektedir.

Kullanılan Teknoloji ve Otomasyon

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde kullanılan teknoloji ve otomasyon sistemi tek modelli olmayıp karma bir sistem kullanılmaktadır.

1-Windows

2-Windows NT

3- Linux

Kütüphane içerisindeki birimlerin özelliğine ve güvenlik derecesine göre farklı işletim sistemleri tercih edilmektedir. Kütüphane verilerinin saklandığı ve sunulduğu ana sunucuda Linux ve NT işletim sistemi kullanılmakta olup, okuyucuların saatlik ve günlük işlerinde (katalog tarama, indekslere ulaşım, İntranet/İnternet vb) terminal olarak kullanılan makinelerde ise Windows işletim sistemi kullanılmaktadır. Kütüphane içerisinde her birimde bilgisayardan yararlanılmaktadır.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde, üniversitenin kendi öğrencilerine yani üyelerine kullanım şifreleri verilmekte ve kullanıcılar bu şifrelerle bilgisayarı kullanmaktadırlar. Kütüphaneye dışarıdan gelen misafir araştırmacılara, geçici (temporary) saatlik ve günlük kullanım şifreleri verilmekte ve bu şifrelerle terminal bağlantılı bilgisayarlardan yararlanılmaktadır. Bu şifreler ana sunucuyu ortak kullanan şube kütüphanelerinde de geçerlidir.

McMaster Üniversite Kütüphanesinde, otomasyon sistemin denetimi, bir bilgisayar mühendisi kontrolündedir. Kütüphane web tasarımı ve güncelleme işleri ise üniversitenin bilgi işlemine bağlı birim tarafından yönetilmekte olup, web tasarım ve güncellemeler kütüphane yönetimince planlanarak bilgi işlem merkezindeki konu uzmanlarına iletilmekte ve böylece sistem güncellenmektedir.

Kütüphane kullanıcılarının ve öğrencilerin kütüphane ile ilgili kullanım haklarının tamamı kütüphane işletim sistemine bakan yetkili tarafından organize edilmekte ve hazır hale getirilmektedir. Kütüphane sistem-otomasyon sorumlusu kütüphane müdürlüğünün sorumluluğu altında sistemi yönetmekte, denetlemekte, yedeklemede, güvenliğini sağlamaktadır.

Kullanılan Standartlar ve İşbirliği

McMaster Üniversite Kütüphanesinde, uygulanan standartlar, Kanada eyaletlerinde kullanılan kütüphaneciler derneği standartlarıdır. (Bkz. Library Associations in Canada <http://www.collectionscanada.ca/8/8/index-e.html>) Kanada kütüphanelerinde, her eyalet kendi içerisindeki bağımsız mesleki derneklere ait standartları kullanmaktadır.

Kanada'daki üniversiteler ise bulundukları eyaletlerin üniversite kütüphanelerini kapsayan derneklerin ortak belirledikleri standartları dikkate almaktadırlar (Bkz. University and College Library Associations

<http://www.collectionscanada.ca/8/8/index-e.html>) McMaster Üniversitesi Kütüphanesinin standartlarını dikkate aldığı dernekler şunlardır:

University and College Library Associations

- McMaster Üniversite kütüphanesini uyguladığı üst düzey standartlar ise Ontario eyaletindeki üniversite kütüphanelerinin derneği olan: “ **Ontario Collage and University Library Association**” OCULA’nın standartlarıdır. (Bkz. <http://www.accessola.com/ocula/>).
- Association des Responsables de Bibliothèques et Centres de Documentation Universitaires et de Recherche d'expression Française au Canada (ABCDEF-Canada)
- <http://www.cla.ca/divisions/cacul/cacul.htm> Canadian Association of College and University Libraries (CACUL)
- Canadian Association of Research Libraries (CARL)
- Council of Prairie and Pacific University Libraries (COPPUL)
- Ontario College and University Library Association (OCULA)
- Ontario Council of University Libraries (OCUL) ²

Kütüphane, diğer üniversite kütüphaneleri ve kütüphanelerle işbirliğinde öncelik Ontario Eyaletindeki üniversite kütüphaneleri olmak üzere diğer eyaletlerdeki kütüphanelerle de işbirliğini sağlıklı bir şekilde yürütmektedir. Üniversite kütüphaneleri arası işbirliğinde Kanada Kolej ve Üniversite Kütüphaneleri Derneği’nin [Canadian Association of College and University Libraries (CACUL)] ulusal protokolü, ülke içerisinde geçerliliği olan bir hizmet işbirliği standardı kullanılmaktadır. Kanada’daki üniversite kütüphaneleri ve McMaster Üniversitesinin Kütüphanesi halk kütüphaneleri ile de işbirliği içerisinde, özellikle kütüphanelerin ortak ve etkin kullanımında ciddi bir hizmet anlayışı söz konusudur.

Halkla İlişkiler – Danışma

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde etkin olan hizmet birimlerinden biri de halkla ilişkiler ve danışma birimidir. Kütüphanenin daha iyi bir hizmet verebilmesi için

² Kanada Üniversite Kütüphaneleri Dernekleri (University and College Library Associations) bkz. <http://www.collectionscanada.ca/8/8/index-e.html>

danışma birimi ile birlikte çalışan etkin bir halkla ilişkiler birimi kurulmuştur. Bu birimlerin amacı, kütüphaneyi ve hizmetlerini akılcı ve etkin biçimde tanıtmaya yönelik olarak saygıya dayalı, güler yüzlü, sabırlı, yardımsever ve iletişimi güçlü konu uzmanlarıyla hizmet vermektir. Halkla ilişkiler yönetimi kavramına baktığımızda; “Örgütlerin amaçlarına ulaşabilmek için, yine örgütün sesleneceği ve çalışmalarını yönelteceği kitlelerin istek, beklenti ve gereksinimleri doğrultusunda, çevrenin destek ve güvenini sağlamak, olumlu bir izlenim oluşturmak ve bunu sürdürmek, fiziksel ve insansal kaynakların birbirleri ile uyumlu ve etkin kullanılabilmesini sağlamak amacıyla yapılan planlı ve programlı çalışmalar için karar almak ve uygulamak süreci “ olduğunu görmekteyiz (Gürüz ve Güneri, 1997, s.14). Kütüphanede uygulanan halkla ilişkiler hizmeti ve biriminin amacı; kütüphanenin çalışmalarının hedef kitlesi olan öğretim elemanı, öğrenci ve diğer araştırmacılara gereksinimleri ile ilgili beklentilerinin kütüphaneye, doğruluk, dürüstlük, yani etik değerler çerçevesinde aktarılması ve böylece karşılıklı yararları ve sürekliliği olan çift yönlü bir iletişim kurulmasını sağlamaktadır. McMaster Üniversitesi Kütüphanesinin başarısında halkla ilişkiler faaliyetinin gerçekleştirilmesi, kurum içi ve kurum dışına yönelik etkili bir iletişim yolu ile kütüphane çalışanlarını hem kurum içi hem de kurum dışı kişi ve kuruluşları etkileme, dışardan ve içerden gelecek yansımaları – bilgileri toplayarak değerlendirme ve böylece kütüphanenin faaliyetlerine sağlıklı yön verme olanağı sağlanmaktadır. Halkla ilişkilerle birlikte kütüphanede kullanılan danışma bölümü de halkla ilişkilerin farklı bir boyutunu ortaya koymaktadır. Danışma birimi ile, kütüphane hakkında genel yönlendirici bilgiler edinilmesi hedeflenmektedir. McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde danışma birimi, kütüphane alt birimlerinin kullanımı ve yerleri, personel yönlendirme ve bilgi kaynaklarının yeri, türü ve kullanımına yönelik yardımcı bir birimdir. Danışma hizmetleri ve halkla ilişkilerde hedef verimlilik olup, kütüphanenin hedef kitlesi ile olan ilişkilerin planlı bir biçimde geliştirilmekte ve kütüphane açısından olumlu sonuçlar sağlamak için yapılan çalışmaları kapsamaktadır.

Kütüphane Kullanıcıları – Hedef Kitle

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinin hedef kitlesi öncelikle, üniversitenin öğretim elemanları ve öğrencileri ilaveten dışardan gelen araştırmacılarıdır. Etkin ve dinamik kullanıcılar öğrenciler olup, kütüphanenin sürekli gelişiminde onların iyi eğitim

almaları, sürekli sorgulayan ve araştıran bir kişilikle yetişmeleri, kütüphaneleri de sürekli gelişim içinde tutmaktadır. Bu bağlamda McMaster Üniversitesi Kütüphanesi hedef kitlesi olan öğrenci ve öğretim elemanları ve diğer araştırmacıların isteklerini çok ciddi anlamda dikkate almakta ve politikalarını hedef kitlesine göre başarılı bir şekilde belirlemekte ve yürütmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Kütüphaneler, bilginin belirli bir sistemde işlendiğı, depolandığı ve hedef kitlesine sunulduğu sosyal enformasyon merkezleri durumuna dönüşmüşlerdir. Bu dönüşümde kütüphanelerde uygulanan akılcılık özellikle bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımında önemli bir öge durumundadır. Bu çalışmamızda örnek model olarak: “Kanada McMaster Üniversite Kütüphanesi” ele alınmış olup, bilgi kaynaklarının akılcı kullanımı kütüphane yönetim organizasyonu dahilinde bir bütün olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Bu çalışma sonucunda verimli bir bilgi paylaşımı ve yönetiminde sade “bilgi=enformasyon” yetmemektedir. Bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımında çok iyi düzenlenmiş, kâr getiren iyi bir işletme mantığı ve modeli benzetmesi çerçevesinde McMaster Üniversitesi Kütüphanesi incelenmiştir. Günümüzde kütüphaneler, klasik anlamda fiziksel mekânlardan oluşan, içerisinde her türlü teknolojik donanımı bulunduran, farklı türlerde bilgi formatına sahip olan, belli sayıda personel ve bütçe ile hizmet veren kurum anlayışında olsalar da kütüphanenin akılcı ve verimli kullanımı için özellikler yetmemektedir. Kütüphaneler gerekli altyapı ve fiziksel donanımına sahip olsalar da esas akılcılığın ve ana unsurun “insan” ögesi olduğu gerçeğı her dönemde karşımıza çıkmaktadır.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesi örnek modelinde ele aldığımız; “bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımında” bilgi ya da kütüphane tek başına bir değer ifade etmediğini takım halinde iyi organize olmuş, iyi personele sahip, iyi yönetilen kütüphane organizasyonları çerçevesinde bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımının bir anlam ifade ettiğini görmekteyiz.

Bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımında etkin olan unsurların zincirleme bir bağla birbirlerine bağlı olduklarını bilginin bilgi otoyol ağları ile sistemli ve planlı bir şekilde yönetildiğı ve iletildiğini görmekteyiz. Bu süreç de kütüphanecileri bilgi otoyolunda çalışan bilgi teknisyenlerine benzetebiliriz.

McMaster Üniversite Kütüphanesinde modellediğimiz bu çalışmada bilginin ve bilgi paylaşımının tek başına akılcılık ifade etmediğini bir bütün halinde depolanarak, işlenerek, rafine edilerek, enformasyon haline dönüştürülerek belirli kurallar çerçevesinde kullanıcılara sunulduğu gözlemlenmiştir. Bu işlemlerde kütüphaneler bilgi imalathaneleri olarak modern ve çağdaş işletmecilik anlayışı içerisinde sürekli kendisini yenileyen, geliştiren ve enformasyon haline getirdiği bilgiyi paylaşan sevimli, çekici kurumlar haline gelmediği müddetçe bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımından bahsetmek zordur.

Bilginin akılcı organizasyonu, paylaşımı ve kullanımında: gerekli fiziksel altyapı, paranın (bütçe) yönetimi, enformasyon teknolojisi, yeterli bilgi kaynakları, zaman yönetimi, öğrenen organizasyon, personel yönetimi, halkla ilişkiler ve takım ruhu gibi etkenler kütüphane işletmesinde bilgi kullanma, yönetme ve iletmede başarılı bir takım oyunu anlayışını gerekli kılar. Bu kriterler bir bütün halinde belirli bir plan dahilinde başarılı bir şekilde uygulanabilirse toplam kalitede kütüphane başarılı olur. Akılcılık ve bilgi paylaşımında bütünü görebilmek gerekir. Bütüne ulaşmak içinde ekip çalışması ve iyi organize olmuş sürekli kendisini yenileyen, gelişen çağdaş şirket anlayışı içerisinde hedef kitlesini dikkate alan bir bütünlük anlayışı ve modeli gerekmektedir. Bu model anlayışında: yüksek düzeyde enformasyon yönetimi, yönetim, liderlik, iletişim becerileri, güncel ve aktarılabilir yararlı beceriler, esneklik, uyumluluk, yenilikçi, yaratıcı, öngörülü, liyakatli ve adaletli olmak vb. nitelikler başarılı bir kütüphanecilik anlayışının ana değerlerini oluşturur. Bu değerlerin bütünlüğü de başarıyı ve akılcılığı ortaya çıkarır. Akılcılıkta veya başka bir model anlayışında olsun her şeyin geldiği nokta “İNSAN” unsurudur. Tüm uygulamaların insana bağlı ve tüm uygulamaların insan için olduğu unutulmamalıdır.

McMaster Üniversitesi Kütüphanesinde modellediğimiz kütüphanecilik anlayışında bilginin akılcı kullanımı ve paylaşımı yukarıda belirlediğimiz kriterler doğrultusunda artı eksi değerleriyle ortaya konarak diğer kütüphanelere iyi uygulama örneği olması umudundayız.

Kaynakça

- Aktan, C.C. ve Vural İ.Y. (2004). Bilgi nedir? *Bilgi yönetimi – knowledge management*. 13 Eylül 2005 tarihinde <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/bilgi-yonetimi/bilgi-nedir.htm> adresinden erişildi:
- Aslan (Alpay), S. (2003a). *Değişen dünyamızda kütüphanecilik*. 15 Eylül 2005 tarihinde http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=436 adresinden erişildi.
- Aslan (Alpay), S. (2003b). *Kütüphane ve bilgi hizmetlerinde kalite yönetimi uygulamaları*. 15 Eylül 2005 tarihinde http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=414 adresinden erişildi.
- Gürsözlü, S. (t.y.). *Öğrenen organizasyonun tanımı ve önemi*. 15 Eylül 2005 tarihinde <http://www.sitetky.com/frameset/ot/otdocs/ot17.doc> adresinden erişildi.
- Gürüz, D. ve Güneri F.B. (1997). *Halkla ilişkiler yönetimi*. İzmir: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi.
- Library Associations in Canada* [Kanada'da kütüphane dernekleri]. (2001). <http://www.collectionscanada.ca/8/8/index-e.html> adresinden erişildi.
- Sakman, S. (t.y.). *Rasyonellik ve irrasyonellik anlayışı*. 15 Eylül 2005 tarihinde Objektif Işık sitesinden erişildi: <http://www.objektivist.net/Kitapsak/2-4-1.htm>
- Üner, A. (t.y.). *Öğrenen organizasyonlar*. 10 Eylül 2005 tarihinde <http://www.sitetky.com/frameset/ot/otmak04.html> adresinden erişildi.